

social forskning

2 / 2015 JUNI

NYT FRA SFI

LÆS BL.A:
FRIVILLIGE HJÆLPER
FORÆLDRE TIL BØRN MED ADHD

UNGE VED FOR LIDT OM DERES
EGEN ØKONOMI

SUNDHEDSPLEJERSKEN FØLGER
DIG HELE LIVET

SFi

DET NATIONALE
FORSKNINGSCENTER
FOR VELFÆRD

Indhold

side 6

side 16

- 3 SFI tilbyder støtte til vidensbaseret arbejde
- 4 Frivillige hjælper forældre til børn med ADHD
- 5 Unge ved for lidt om deres egen økonomi
- 6 Boligsociale indsatser sender de stærkeste ud af kvarteret
- 8 Et godt ældreliv handler om mere end at kunne komme fra punkt A til B
- 10 SFI's dobbelte ambition
- 12 Stadig svært at bryde mønstret i Danmark
- 14 Sundhedsplejersken følger dig hele livet
- 16 Inklusionsklasser har samme udfordringer som før inklusionen
- 18 Din fortælling om fortiden udstikker kursen for din fremtid

KRONIKKEN

social 2 / 2015 JUNI
forskning

SFI DET NATIONALE
FORSKNINGSCENTER
FOR VELFÆRD

Hertuf Trolles Gade 11
DK-1052 København K
Telefon 33 48 08 00
Fax 33 48 08 33
sfi@sfi.dk
www.sfi.dk

Social Forskning udgives af
SFI – Det Nationale Forskningscenter
for Velfærd for at orientere om
resultaterne af centrets arbejde.

REDAKTION:
Ulla Haahr (ansvarshavende)
Carsten Wulff
Mads Andersen Høg
Trine Jørgensen
Anne Marie Underbjerg
Michael Ørtz Christiansen

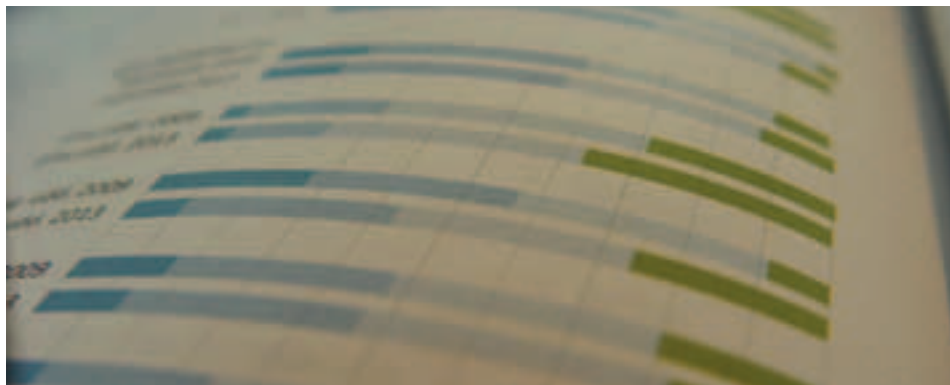
ABONNEMENT:
Social Forskning er gratis og udkom-
mer med fire ordinære numre om året.
Abonnement på de ordinære numre
kan tegnes ved henvendelse til centret
eller på www.sfi.dk. Bladet kan frit
kopieres. Elektronisk abonnement kan
tegenes på www.sfi.dk

GRAFISK DESIGN: Hedda Bank mdd
FOTOS: Ole Bo Jensen: Forsiden, side
5 og 7, Hedda Bank: side 3, Colourbox:
side 9, 13, 16 og 19, Stig Stasig: side
10, Michael Daugaard: side 15
OPLAG: 5.800
ISSN-NR. 0903-7535
TRYK: Rosendahls a/s

SFI tilbyder støtte til vidensbaseret arbejde

Dokumentation, vidensbaseret praksis, effektmålinger: Kravene er mange, når det gælder om at demonstrere, at socialt arbejde gør en positiv forskel. SFI har oprettet et nyt analyseteam, som kan hjælpe bl.a. kommuner og organisationer med at udnytte og systematisere den viden, der allerede ligger – eller indsamle ny viden og bruge den aktivt.

AF ANNE MARIE UNDERBJERG

Hvis man vil arbejde mere vidensbaseret, kræver det, at man har kendskab til den nyeste viden og formår at omsætte den til praksis. Det kræver også, at den enkelte kommune eller organisation er i stand til at analysere egen praksis og egne resultater fx gennem evaluering og effektmåling. Det kan være en vanskelig opgave at gå i gang med, for hvor skal man begynde? SFI's nye analyseteam arbejder sammen med kommuner og organisationer ud fra disses konkrete kontekst og behov og hjælper dem i gang med at kunne arbejde mere vidensbaseret.

FRA NEGATIV KONTROL TIL LÆRING OG UDVIKLING

I mange kommuner og institutioner dokumenterer medarbejderne allerede deres arbejde på forskellig vis, men det er ikke alle steder, at den viden bliver brugt aktivt. Det kan være vanskeligt at få sat rammerne for at komme i gang med at bruge den tavse viden.

"Hvis man fx som ansat i en kommune skal dokumentere en hel masse, som ikke bliver omsat til viden og udvikling, kan det

være frustrerende og opfattes som negativ kontrol. Den tavse viden kan vi hjælpe med at få i spil, så den enten kan bruges til at dokumentere virkningen af en indsats eller definere, hvor en indsats vil give mest mening," forklarer Helle Hansen, der er seniorkonsulent i SFI's nye analyseteam.

Analyseteamet kan hjælpe til at skabe forståelse for, at det at måle rent faktisk kan bruges til noget og ikke kun er en belastning i det daglige arbejde, men et nødvendigt grundlag for læring og udvikling.

"Vi kan hjælpe en kommune ved fx at gå ind og se på de tal, som de allerede har. Det kunne være, at de havde brug for at få overblik over, hvilke udsatte grupper kommunen har, så de kan finde frem til, hvor det giver mest mening at fokusere en indsats," forklarer Helle Hansen.

MED I HELE PROCESSEN

Mange arbejder med indsatser, som de kan se virker, men der findes ingen dokumentation for det. Analyseteamet har fx lavet et stort projekt for Reden i København, som er et være- og rådgivningssted for kvinder i misbrug og prostitution.

"Reden har brug for at kunne dokumentere effekterne af deres arbejde. Analyseteamet er her med i hele processen. Vi er med til at definere og sætte ord på, hvad det er, Redens medarbejdere gør og leverer, og vi hjælper med at bygge en metode op, så de kan dokumentere virkningen af deres arbejde," forklarer Helle Hansen.

IGANGSÆTTER

Andre gange er analyseteamet primært med til at sætte processen i gang som i fx Esbjerg Kommune, hvor man skal have evalueret et projekt på det boligsociale område. Analyseteamet har været med på en kick off-dag, hvor de gennemgik, hvad effektmåling er, hvordan man kan komme i gang, og hvad man skal overveje i forhold til fx målgrupper, formål osv. På den måde fik de involverede parter et fælles sprog og en fælles viden at arbejde ud fra og opstille mål på baggrund af.

Analyseteamet arbejder altid med udgangspunkt i den enkelte kommunes eller organisations behov. "Nogle gange handler det om at igangsætte en dialog om, hvad der er det vigtigste, og hvad man gerne vil fokusere på, inden vi overhovedet kan gå i gang med at tale om effektmåling. Andre gange skal vi hjælpe med at dokumentere en konkret indsats. Det er meget forskelligt, hvor vi begynder henne," fortæller Helle Hansen.

Frivillige hjælper forældre til børn med ADHD

ADHD-foreningen har udviklet deres eget forældretræningsprogram for forældre til børn med ADHD. Der findes mange professionelle internationale programmer, som har vist gode resultater, men ADHD-foreningen ønskede at lave et dansk program særligt målrettet ADHD, som nemt kan implementeres og har lave omkostninger. Derfor valgte foreningen at lade frivillige fagfolk lede programmet. Ny SFI-rapport dokumenterer nu, at programmet sagtens kan måle sig med omkostningstunge og langsommelige internationale programmer.

AF ANNE MARIE UNDERBJERG

SFI har undersøgt effekterne af ADHD-foreningens nye forældretræningsprogram, som hedder Kærlighed i Kaos®. Undersøgelsen viser, at programmet hjælper forældrene til at blive bedre omsorgsgivere for deres børn, og de får en langt større tiltro til egne evner som forældre. Deres forældrekompetencer og opdragelsesstil bliver markant bedre, og de oplever større tilfredshed med forældrerollen. Effekten kan også måles på barnets adfærd. Fx har de færre konflikter, når forældrene stiller krav til barnet i hjemmet, og familierne har fået markant højere livsglæde og en lettere hverdag. Programmet er det første evidensbaserede forældretræningsprogram udviklet i en dansk kontekst.

FRIVILLIGE SOM DRIVKRAFT

Foreningen valgte at inddrage civilsamfundet i opgaven og baserer derfor undervisningen på frivillige med en professionel baggrund. Det gør programmet billigere og smidigere, og det personlige engagement bag det frivillige arbejde kan have en

positiv betydning for, at forældrene melder sig til og gennemfører med stort udbytte, mener projektleder og udviklingskonsulent i ADHD-foreningen Anna Furbo Rewitz.

"Vi mener også, at et ikke-kommunalt tilbud i foreningsregi kan få udbredt indsatsen til familier, som ellers ikke ville få hjælp – eller først ville få hjælp senere, når børnene og problemerne er blevet større og sværere at håndtere," forklarer Anna Furbo Rewitz.

ALTERNATIV TIL MEDICINSK BEHANDLING

De fleste børn med ADHD behandles i dag med medicin, og der mangler ifølge ADHD-foreningen alternativer til den medicinske behandling – især for børn under 6, som ikke anbefales medicin. International forskning har vist, at forældretræning er en effektiv indsats. "Vi har som forening den viden og de redskaber, der skal til for at udvikle sådan et program, og derfor tog vi fat på at lave Kærlighed i Kaos," fortæller Anna Furbo Rewitz.

TIDLIG INDSATS

I ADHD-foreningen er de generelt meget optaget af tidlige indsatser i forhold til at forebygge nogle af de vanskeligheder, de ser hos børn og familier med ADHD. "Vi har stor tiltro til forældrenes egne kompetencer og handlemuligheder som barnets nærmeste omsorgspersoner. Vi ønskede derfor at facilitere forældres egen tidlige og forebyggende indsats i hjemmet ved at give dem et rum for tilegnelse af viden, fælles forståelse, nye redskaber og sparring med ligesindede," forklarer Anna Furbo Rewitz.

Rapportens resultater har dokumenteret, at ADHD-foreningens forældretræningsprogram er en værdig og betydelig spiller i kampen mod det svære liv med ADHD. "Rapportens resultater fortæller os, at vi i Danmark nu er i besiddelse af et ikke-kommunalt forældretræningsprogram med lave omkostninger og en dokumenteret, signifikant effekt. På sigt forventer vi, at Kærlighed i Kaos vil komme til at betyde, at danske børn med ADHD vil vokse op med færre udfordringer og mere livskvalitet," slutter Anna Furbo Rewitz.

FAKTA

Forældretræningsprogrammet hedder Kærlighed i Kaos® og er udviklet af ADHD-foreningen. Det er et 12-ugers kursusforløb en gang om ugen, som ledes af frivillige forældretrænere med en relevant faglig baggrund. 322 forældre og 161 børn har været med i undersøgelsen, der er den hidtil største effektmåling af forældretræning i Danmark.

SFI-rapport 15:19, Christensen, C.P. & C. Scavenius: Et felteksperiment med Kærlighed i Kaos. Et forældretræningsprogram til familier med ADHD eller ADHD-lignende vanskeligheder. 96 sider. ISBN: 978-87-7119-308-4. e-ISBN: 978-87-7119-309-1. Pris: 90,00 kr.

Unge ved for lidt om deres egen økonomi

Unge mellem 18 og 24 år står for hver fjerde fogedsag i Danmark, hvor en lejer smides ud på grund af manglende huslejebetaling. Mange unge mangler helt basal viden om, hvordan man styrer sin økonomi, fortæller projektleder June Crondahl fra Gældsrådgivningen På Fode Igen.

AF TRINE JØRGENSEN

"Når vi bliver kontaktet af unge om deres økonomi, beder vi dem altid fortælle os, hvad deres indtægter og udgifter er, så vi kan hjælpe dem med at skabe overblik. Og det sker ofte, at vi må forklare dem, hvad de ord betyder, og hvad de dækker over."

Sådan fortæller projektleder June Crondahl fra Gældsrådgivningen På Fode Igen. Rådgivningen drives af KFUM's sociale arbejde og rådgiver unge mellem 18 og 30 år, der har problemer med at styre deres økonomi. Bag hjemmesiden *ungøkonomi.dk* sidder rådgiverne klar til at hjælpe med at lægge budgetter, få styr på skatten eller bare give råd om, hvordan man får hold på en trang økonomi.

IKKE KUN DÅRLIG ØKONOMI

Det er de færreste af de unge, Gældsrådgivningen kommer i kontakt med, der kun har økonomiske problemer. Mange af dem er opvokset i familier, hvor ressourcerne på alle måder var knappe, og har også udfordringer på andre områder. Den dårlige økonomi har det også med at trække andre problemer med sig – fx en tiltagende ensomhed, fordi man undgår de aktiviteter, der koster penge, og hvor man typisk ser sine venner.

De unge, der kontakter Gældsrådgivningen, er formodentlig også nogle af dem, der er bag tallene i SFI's nyeste rapport om lejerudsættelser.

Rapporten viser, at unge mennesker mellem 18 og 24 år udgør knap hver fjerde af de husstande, der i de seneste år er blevet smidt ud af deres lejlighed med fogedens mellemkomst – typisk, fordi de ikke havde betalt husleje. Unge under 24 år udgør

ellers kun 14 procent af lejere i al almindelighed. Der er med andre ord uforholdsmæssigt mange unge, der ikke kan klare deres boligøkonomi.

UVIDENHED – OG MANGEL PÅ BILLIGE BOLIGER

June Crondahl vurderer, at der er mange faktorer bag de tal. En af dem er en mangel på helt basale kundskaber blandt de unge, når det gælder økonomi.

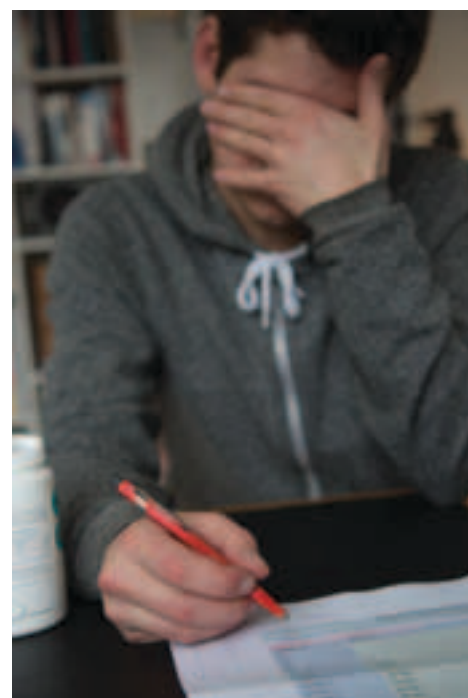
"De unge mennesker, vi møder, ved godt, at de bruger for mange penge i forhold til det, de får ind, men de ved simpelthen ikke, hvad de skal gøre ved det. Mange ved ikke, hvordan man lægger et budget, de har aldrig været inde i deres skattemappe på nettet, og de tænker ikke over, at deres udgifter ikke er de samme hver måned. De mangler utroligt meget viden på det her område," fortæller hun.

Og det er ikke kun socialt udsatte unge, der ikke har fået de fornødne redskaber med hjemmefra, påpeger projektlederen:

"Vi møder faktisk også unge fra velfungerende hjem, som har rimeligt massive problemer på det her område, og som synes, det er pinligt at spørge deres forældre til råds. De har en opfattelse af, at økonomi taler man ikke om."

Når det så er sagt, betyder for eksempel uddannelseshjælp og ungesatser for kontanthjælp, at nogle unges økonomi er meget trang, uanset hvor ansvarlige de er, understreger June Crondahl. Og det påvirker for eksempel deres boligsituation:

"Der er jo helt klart en mangel på billige boliger, som de kan betale med de lave overførselsindkomster for unge – og som

ikke er øremærket til unge, der studerer. Set på den baggrund er det måske ikke så mærkeligt, at de økonomisk udsatte unge får problemer på boligmarkedet."

SFI-rapport 15:18, Christensen, G., A.G. Jeppesen, A.A. Kjær & K. Markvardt: Udsættelser af lejere – udvikling og benchmarking. Lejere berørt af fogedsager og udsættelser i perioden 2007-13. e-ISBN: 978-87-7119-307-7

Boligsociale indsatser sender de stærkeste ud af kvarteret

Det er meget svært at påvirke beboersammensætningen i socialt belastede boligområder via boligsociale indsatser, viser analyse fra SFI. Det sociale mix bliver ikke større, men beboerne får faktisk gavn af indsatserne.

AF MICHAEL ØRTZ CHRISTIANSEN

I flere omgange og flere steder i landet har man fra politisk side forsøgt at skabe et større socialt mix i socialt belastede boligkvarterer. Værktøjet har været en bred palette af boligsociale indsatser. Og de virker. Bare ikke på den måde, som man måske havde forestillet sig.

"Det er med til at løfte de mennesker, der bor i de boligområder. Det er i virkeligheden den meget positive historie. Indsatserne kan have svært ved at skabe effekter på boligområdeniveau, men indsatserne kan faktisk gøre noget for de mennesker, der bor der," siger Gunvor Christensen, forsker ved SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Hun står bag den videnskabelige artikel "A Danish Tale of Why Social Mix Is So Difficult to Increase", der blev udgivet i februar 2015, og har skrevet ph.d. om effekten af boligsociale indsatser.

"DET ER DE BEDSTE, DER FLYTTER UD"

Erfaringerne viser – som titlen på den videnskabelige artikel indikerer – at de boligsociale indsatser ikke er med til at lokke ressourcestærke borgere til belastede boligområder og mindske koncentrationen af socialt udsatte og sårbare beboere, som et af målene med indsatserne ellers er.

"Det er de bedste, der flytter ud, og de svageste, der kommer ind. Det er et meget stærkt flyttemønster," siger Gunvor Christensen og fortsætter:

"Så selv om der iværksættes de her boligsociale indsatser, så er de ikke i stand til at ændre på det flyttemønster. Derfor vil vi hele tiden have nogle boligområder, der ser relativt ens ud, når man ser på beboersammensætningen".

Borgere med lav indkomst, kort uddannelse og ringe tilknytning til arbejdsmarkedet flytter altså ind i kvarteret, og beboersammensætningen ændrer sig ikke markant i de områder, hvor der bliver sat ind.

BOLIGSOCIALE INDSATSER GAVNER

En boligsocial indsats er først om fremmest en områdebaseret indsats af social karakter, som kan bestå af for eksempel lommepengeprojekter, fritidsjob, lektiecafe, mentorordning, rollemodelsprojekter, naboskabsprojekter og så videre. En boligsocial indsats breder sig typisk over fire til fem problemområder. Det kan være beskæftigelse, børn og unge, beboernetværk og beboerinddragelse, image, kommunikation eller det sociale liv i området.

Og det har – som nævnt i indledningen – en effekt, når der bliver rullet sådan en udviklingsstrategi for et alment boligområde ud.

"De her mennesker, der bor i boligområderne, har stor glæde af indsatserne, og vi kan se, at de får en bedre tilknytning til arbejdsmarkedet. Man kunne have målt på mange andre ting, men vi har målt på tilknytning til arbejdsmarkedet, fordi det også fylder meget i de politiske overvejelser bag de her indsatser. Man vil gerne have folk i arbejde, og det lykkes faktisk," konstaterer Gunvor Christensen og understreger, at den virkning rækker langt ud over det enkelte boligområde:

"De tager jo kompetencerne med sig. Det er ikke sådan, at de forsvinder, fordi de skifter adresse. Så det er en investering i de mennesker her".

"Man vil gerne have folk i arbejde, og det lykkes faktisk."

RIV BLOKKEN NED OG BLAND LEJERE OG EJERE!

Flere steder i udlandet er det lykkedes at skabe et større socialt mix med boligsociale indsatser. Det er blandt andet sket i Holland, hvor myndighederne er gået mere radikalt til værks og har nedrevet store boligblokke i socialt belastede områder for at opføre nyt og blande ejerformerne, så lejere og ejere bor side om side.

Det har været med til at skabe et større socialt mix, når man ser objektivt på, hvem der bor i områderne. Men:

"Det betyder ikke nødvendigvis, at de mennesker, der bor der, får mere med hinanden at gøre. Faktisk ser det ud til, at der bliver lavet sådan nogle mini-segregeringer i lokalområderne, så folk alligevel er delt op, alt efter hvilken baggrund man har," siger Gunvor Christensen.

INTET BELÆG FOR AT TALE OM "NEIGHBORHOOD EFFECTS"

Et af argumenterne for overhovedet at ville skabe et større socialt mix er teorien om, at det har en ekstra reducerende effekt, når du som for eksempel arbejdsløs er nabo til andre arbejdsløse. Det skaber en negativ spiral, lyder tesen.

Begrebet stammer fra USA, hvor man – understreger Gunvor Christensen – boker med andre og langt mere omfattende områdebaserede problemer, end det er tilfældet i Danmark.

"I en skandinavisk kontekst er der nok ikke de helt store negative neighborhood effects. Vi har et ret velfungerende velfærdssamfund, som samler op," siger SFI-forskeren og fortsætter:

"Så angsten for, at svage borgere klarer sig endnu dårligere, fordi de bor i samme område som andre svage borgere, er svær at begrunde. Men det er meget det argument, som diskussionen om socialt mix bliver hæftet op på".

INDSATSERNE KAN NOGET SÆRLIGT – MEN HVILKE VIRKER?

Selv om der rent empirisk ikke er belæg for at sige, at et større socialt mix kan være med til at afhjælpe sociale problemer i et alment boligområde, og selv om intet tyder på, at boligsociale indsatser skaber et større socialt mix, så er der god grund til at holde fast i de områdebaserede indsatser. De kan noget særligt, pointerer Gunvor Christensen.

"De finder sted der, hvor folk bor. Man kan nå folk, hvor der er et behov. Det kan jo det her med det opsøgende arbejde, hvor man hurtigere kan handle, hvis der mangler et tilbud til børn og unge eller til isolerede voksne. Og så kan man sætte nogle aktiviteter i gang, der afdækker det behov, der er lokalt," siger hun.

"Men vi skal blive klogere på, hvilke af de her områdebaserede indsatser, der virker," understreger SFI-forskeren.

EVALUERINGER FRA SFI

SFI er i samarbejde med Rambøll Management Consulting godt i gang med at evaluere, hvad der er kommet ud af de 2,2 milliarder kroner, som Landsbyggefonden fra 2006-2010 har uddelt til boligsociale indsatser og til huslejestøtte. Det er indtil videre mundet ud i rapporten Boligsociale indsatser og huslejestøtte fra 2010, som

blandt andet kortlægger, i hvilke områder midlerne er investeret.

Hvordan de midler, der blev uddelt via Landsbyggefonden fra 2011-2014, bliver brugt, er SFI, Rambøll og Metropol ved at evaluere, og Gunvor Christensen håber at blive klogere på, hvilke effekter de forskellige aktiviteter har i forhold til forskellige målgrupper.

"Når vi laver en indsats til kriminalitetstruede børn og unge, er det så lømpeprojekterne eller brandkadetter, vi skal bruge? Eller skal vi satse på mentor- og rollemodelsprojekter?," spørger Gunvor Christensen.

Et godt ældreliv handler om mere end at kunne komme fra punkt A til B

Ældres livskvalitet afhænger ikke alene af, om de er mobile og i stand til at klare basale hverdagsaktiviteter selv. Nyt kvalitativt studie fra SFI viser, at det er lige så vigtigt for ældres livskvalitet, at de føler sig som en værdsat del af samfundet, selv kan definere deres behov og har et godt socialt liv. Det kan have betydning for, hvordan vi indretter et mere ældrevenligt samfund fremover.

AF BIRGITTE LYHNE, JOURNALIST

Et godt ældreliv handler bl.a. om mobilitet: Om muligheden for og evnen til at kunne komme omkring og klare sig selv i hverdagen og dermed undgå afhængighed af ekstern hjælp enten derhjemme eller på fx et plejehjem. Men det handler også om socialt samvær og muligheden for fortsat at kunne leve sit liv, som man gerne vil.

Seniorforsker Anu Siren fra SFI har netop fået offentliggjort sit seneste studie om ældres livskvalitet set i sammenhæng med mobilitet i det britiske tidsskrift *Journals of Transport & Health*, der udgives af det ansete akademiske forlag Elsevier. Hendes kvalitative undersøgelse viser, at der kan være grund til at gentænke vores opfattelse af sammenhængen mellem livskvalitet og mobilitet.

"Når det handler om ældre og mobilitet, så har samfundet haft fokus på tekniske løsninger som de basale premisser for et selvstændigt liv, fx trafikale forhold, adgang til elevator, muligheden for at bestille varer hjem på nettet etc. Men mobilitet betyder andet end, at man kan komme fra punkt A til B," siger Anu Siren og fortsætter:

"Det handler også om at anerkende, at der er forskellige behov for at komme ud, og at ikke alle behov kan defineres ovenfra. Selv om man bliver gammel, har man jo fortsat personlige og sociale behov, og man har trods fysiske begrænsninger og problemer behov for at bevare sig selv og være en del af samfundet," siger Anu Siren.

UAFHÆNGIGHED MED KONSEKVENSER

Anu Sirens kvalitative studie bygger på 11 interviews med ældre mennesker mellem 80 og 95 år, alle bosat i byområde. På bag-

grund af interviewene har forskerne inddelt interviewmaterialet i to kategorier – det der handler om den praktiske mobilitet i hverdagen så som indkøb eller lægebesøg og det, der handler om det sociale liv, altså muligheden for eksempelvis en tur i skoven, besøg hos familien eller en shoppetur med veninden.

Gennemgående for svarene er ønsket om at kunne klare sig selv bedst muligt og ikke være en byrde for nogen – hverken sin familie eller samfundet. De fleste oplever afhængigheden af andre som en stærkt stigmatiserende proces, hvor man som individ endegyldigt mister sin betydning. Man er ikke længere 'noget' eller 'nogen' som individ. Derfor sætter de interviewede stor pris på selv at kunne gå til bageren og hente kagen til kaffen eller selv komme til frisøren.

Men samtidig er der hos de interviewede en stærk erkendelse af, at netop den indstilling også har konsekvenser for deres sociale livskvalitet. De oplever, at de ikke længere som alle andre har mulighed for at nyde teater og biograf eller en tur i skoven – både fordi tilbuddene ikke matcher deres fysiske formåen, og fordi de ikke vil bede om hjælp og være en byrde.

Karla på 89 år fortæller følgende:

"Jeg kender et menneske i samme situation som mig. Hun havde en, som kom og kørte hende der, hvor hen hun ville. Og hun vidste præcis, hvor hun gerne ville hen. Om foråret ud og se skoven og så igen i efteråret. Sådan var det, og jeg kan virkelig forstå hende. Når det er forår, og vi venter på solen – og så efteråret, hvor det er så smukt og

"Det sociale element handler ikke kun om underholdning. Det handler om at være et helt menneske og blive set."

DET KAN LADE SIG GØRE

Anu Siren peger på, at man fx i USA er langt fremme med alternative løsninger for ældre medborgere. Blandt andet har man etableret et succesfuldt transportnetværk, ITN America, der udelukkende er baseret på frivillighed. Ideen er at tilbyde transport med bil til ældre, som ikke længere selv kører. Chaufførerne er ofte selv ældre, men altså ældre der stadig kører bil. Ved at være chauffør samler man point, som man så selv kan bruge, når man får brug for at blive kørt af andre. Man kan også 'testamentere' sin bil til netværket, når man stopper med at køre. Så får man en form for til gode-bevis, som man kan bruge hos transportnetværket.

en smule trist på samme tid. Det er ture som den, jeg kunne tænke mig. Men alle de ture kirken arrangerer – de skriver altid, at det ikke er for mennesker med fysiske udfordringer. Og så ved du, at du vil være en byrde. At andre skulle hjælpe dig. Og du vil jo ikke ødelægge oplevelsen for andre, vel?"

Studiet viser, at trafikale, praktiske løsninger nok er med til at understøtte ældres mobilitet og livkvalitet, men at det ikke er nok. Det er også nødvendigt at arbejde med løsninger, der understøtter social interaktion og det enkelte ældre menneskes mulighed for at være med i sociale sammenhænge uden at skulle føle sig som en belastning. Løsninger, der ofte er mere individuelt tilpasset den enkeltes behov.

"Det sociale element handler ikke kun om underholdning. Det handler om at være et helt menneske og blive set. At man ikke bare bliver opfattet som en gammel dame, der modtager service, men bliver set som en voksen med vilje og værdighed – en borger som alle andre," siger Anu Siren.

VI SKAL TÆNKE ANDERLEDES OM ÆLDRES BEHOV

Det er ikke uden grund, at opfattelsen af mobilitet i forhold til livskvalitet er forholdsvis praktisk og konkret i sin tilgang. International forskning har siden begyndelsen af 1990'erne vist, at netop mobilitet og muligheden for selv købe ind, komme til lægen og frisøren osv. har stor betydning for ældre borgeres livskvalitet. Opfattelsen har samtidig passet godt sammen med vestlige landes stadig stigende behov for at have kontrol over sine velfærdsudgifter –

udgifter man forudser vil stige i takt med en stadig større gruppe af ældre medborgere. Tesen har altså været, at jo mere uafhængig og selvhjulpent den enkelte er, desto bedre er det for både den enkeltes livskvalitet og samfundsøkonomien.

"Vi har en tendens til som samfund at se ældre som bare ældre – som en samlet gruppe, ikke som individer. Men de ældre har forskellige og individuelle behov, og der er brug for, at vi tænker nyt. Vi får flere og flere ældre og mange, som lever rigtig længe. Hvordan kan vi som samfund sikre deres livskvalitet? Det er jo også et spørgsmål om ressourcer. Hvor meget service skal vi tilbyde – og hvilken?" siger Anu Siren og peger på, at der er brug for mere viden.

"Vi ved faktisk ikke ret meget om de ældres behov, især fremadrettet. Det kan også være, at den næste generation af ældre er anderledes. De er måske mere vant til at være forbrugere. De er vant til at bruge service og vil ikke være så tilbageholdende med at bede om hjælp. For dem vil det ikke være et svaghedstegn. Derfor skal der tænkes nyt."

Studiets resultater lægger blandt andet op til, at fremtidens byplanlægning tager højde for, at boliger og trafikforhold i sig selv ikke giver livskvalitet, men skal suppleres af miljøer, der understøtter socialt fællesskab og involvering. I forlængelse af det foreslår Anu Siren, at der også bliver set nærmere på de faktiske behov og ønsker hos de ældre – både dem som er nu, og dem som kommer. Hvad skal der til for at tilgodeses ældres livskvalitet både i forhold til praktisk mobilitet og fornemmelsen af at høre til.

"Jeg tror, at vi kommer til at se sådanne løsninger i fremtiden – i Danmark måske mere som en blanding af frivillighed, private serviceudbydere og den offentlige sektor. Det vigtige er, at brugeren selv kan definere – og føler at han/hun også har ret til at selv definere – sit mobilitetsbehov og kan bruge transporten til hvad som helst, uden at andre skal godkende formålet. Hvis man eksempelvis vil ud på travbanen for at spille, så kan man det, uden at der er en moralsk og samfundsmæssig vurdering af, om det er nødvendigt for vedkommendes livskvalitet," siger Anu Siren og fortsætter:

"Det er simpelthen nødvendigt at tænke i løsninger, der i forhold til ældres livskvalitet både tilgodeser service, individualitet og effektivisering. Herhjemme gør vi det fx på nogle hospitaler, som gennem en menukortordning, hvor hver enkelt patient selv vælger sin mad, både tilgodeser hensynet til den enkelte og samtidig opnår en stor besparelse. Det kan lade sig gøre."

Anu Siren har gennemført studiet i samarbejde med de skandinaviske kollegaer Randi Hjortol fra Transportøkonomisk institutt i Norge og Lena Levin fra Statens väg- og transportforskningsinstitut i Sverige.

SFI's dobbelte ambition

AF TORBEN TRANÆS, FORSKNINGSDIREKTØR PÅ SFI

Som ny forskningsdirektør på SFI er det oplagt, at man tænker lidt over, hvad det egentlig er for en institution, man er blevet en del af. SFI's nye mission lyder flot: "SFI er hele Danmarks institut for velfærdsforskning. Gennem relevant forskning af højeste kvalitet leverer vi vidensgrundlag for velfærdssamfundets udvikling." Men hvad betyder det mere konkret?

SFI's styrke og største udfordring er i mine øjne den dobbelte ambition, der ligger i at producere forskning af højeste kvalitet, som samtidig er dybt relevant og anvendelig i udviklingen af velfærdssamfundet allerede på kort sigt. Det lyder simpelt, men det er meget mere ambitiøst end det umiddelbart lyder.

SFI er som bekendt en uafhængig forskningsinstitution under Socialministeriet. Vi løser opgaver for flere forskellige ministerier, for kommuner, for organisationer og fonde, som enten har en aktie i at drive og udvikle velfærdsstaten eller blot en interesse i at forbedre det vidensgrundlag, dette sker på. Det kan være ved at udstikke lovmæssige rammer, implementere indsatser, give stemme til forskellige grupper eller simpelthen ved at yde velfærdsservice til borgerne på den ene eller anden måde.

VIDEN TIL AT FORBEDRE

Men selv om SFI arbejder tæt sammen med alle disse parter og interessenter, så er det afgørende, at SFI ikke bliver en del af driften eller implementeringen. SFI er ikke sat i verden for fx at skabe bedre rammer for sagsbehandlingen eller for at sikre, at inklusion i folkeskolen i praksis fungerer til alles tilfredshed. SFI skal levere viden af

højeste kvalitet, som kan bruges til at forbedre drift og implementering – herunder ny viden om, hvad der også kunne indgå i implementering og drift. Og det er derfor, vi på SFI lægger så stor vægt på, at vi er en *forskningsinstitution*.

At SFI er en forskningsinstitution betyder, at vi skal producere viden efter de gældende videnskabelige standarder, at vi er tydelige omkring metodevalg, data og konklusioner, og at vi har åbent og bredt blik på de problemstillinger, vi undersøger. Når vi først har påtaget os en opgave, er det altså de videnskabelige kriterier, der gælder – ikke andre dagsordner, og ikke andre interesser.

RÅDGIVNING TIL BESLUTNINGSTAGERE

SFI's opgave er at yde forskningsbaseret rådgivning til beslutningstagere i bred forstand. Det gælder selvfølgelig i forhold til politikere og embedsmænd, men det gælder også mere bredt i forhold til alle legitime beslutningstagere i samfundet – uanset om de sidder i Folketinget, i virksomhederne, i organisationer, i forvaltninger eller i familier.

Det betyder, at SFI skal kunne tre ting:

- 1) Vi skal holde øje med, hvad der sker i velfærdssamfundet generelt; også ude i hjørner og afkroge, hvor der måske ikke er så meget offentlig og politisk opmærksomhed.
- 2) Vi skal undersøge effekten af de love, indsatser og tiltag, der bliver sat i gang.
- 3) Vi skal udvikle grundlaget for at vurdere, hvilke alternative muligheder, der er for at løse samfundets problemer.

”SFI’s opgave er at yde forskningsbaseret rådgivning til beslutningstagere i bred forstand.”

Særligt det sidste punkt om at vurdere alternative muligheder – altså ”effekter” af det, der ikke allerede sker i dag – kan være en udfordring. Men det er afgørende for den demokratiske proces og for en optimal udvikling af velfærdssamfundet. Først når man kender flere – eller helst alle – kvalificerede alternativer, kan man træffe oplyste beslutninger. Det er nødvendigt for fagfolk at kende alternativer, hvis de skal give den bedste service til borgerne. Og det er nødvendigt, at politikere kender alternativer, hvis det skal være de politiske præferencer, der skal styre samfundsudviklingen. Her ligger en stor udfordring for os forskere.

Men SFI er også mere end en forskningsinstitution. Ambitionen om at levere viden af højeste kvalitet har vi naturligvis til fælles med universiteterne, men vores perspektiver er noget forskellige. Universiteternes fremmeste opgave er lidt forenklet sagt at flytte grænserne for vores erkendelse. Det kræver en benhård satsning på høj forskningskvalitet, og at man i meget høj grad spiller på den lange bane i form af langsigtede satsninger på bl.a. grundforskning. Det forudsætter også, at man ikke forsøger at målrette sin produktion af viden efter hvad der er praktisk relevant på kort sigt. Når ny viden er blevet skabt på et universitet og formidlet videre til det faglige miljø i fx et tidsskrift, så har det allerede optjent en meget vigtig funktion. Det er tilgængeligt for forskerkolleger, der kan træde videre på det, og igen skabe ny viden og nye erkendelser.

RELEVANT OG AKTUEL

Sådan er det ikke for forskere på SFI. Det er et krav, at den forskning, vi producerer på SFI, er anvendelig og bliver brugt på en lidt kortere bane, end det er tilfældet for universiteternes forskning. Det vi laver, skal både være relevant og aktuelt. Derfor udvælger vi bevidst de emner, vi vil forske i, og derfor bruger vi også mange kræfter på at få vores viden ud i verden – ud til politikere, til embedsværket, til offentligheden og ikke mindst til praktikere. Kvaliteten skal være i top; aktualitet og relevans må ikke være en undskyldning for ikke at gøre det ordentligt – tværtimod. Skarpt skåret kunne man sige, at SFI som organisation opfatter det som halvfabrikata, når selve forskningsprocessen er færdig. Og det giver ikke mening at tage produktet det sidste vigtige stykke vej til omverdenen, hvis ikke kvaliteten er i top.

ROLLEFORDELINGEN MELLEML FORSKNING OG PRAKSIS

Hvis vores mål skal blive opfyldt, så er det derfor også særlig vigtigt at få udviklet samarbejdet med praktikere. Der er sket meget på det område i de seneste år, og både forskere og praktikere er blevet kloge, men i mine øjne har vi stadig ikke helt fundet den rigtige rollefordeling. Evidens-tankegangen har i en vis grad skabt et ulige forhold mellem forskning og praksis. Fordi den tankegang til tider kræver flere centrale beslutninger – fx i forbindelse med lodtrækningsforsøg eller valg af indsatsstyper – så har man fra såvel forskerside som fra centraladministrationen ikke haft blik nok for, at der ligger en ekspertise i at få tingene

til at fungere meningsfuldt i praksis. Det er en ekspertise, vi som forskere ikke har. Den har praktikerne.

Der er ikke noget i vejen med dagsordenen omkring evidens og effektmåling. Men som forskere skal vi forstå, at der ligger en ekspertise i at få tingene til at fungere i praksis på en velorganiseret, meningsfuld og socialt indlejret måde. Og det er svært at tolke på resultater, før alt dette er på plads. Derfor skal vi blive bedre til at fordele rollerne efter ekspertise.

SFI har en vision om at være Danmarks stærkeste miljø for velfærdsforskning, der lever viden, som bliver anerkendt og brugt. Vi skal selv skabe et godt forskningsmiljø, lave de uafhængige, fagligt stærke og væsentlige analyser og bringe resultaterne ud til brugerne. Er vi gode nok til det, bliver vi også anerkendt og brugt.

Stadig svært at bryde mønstret i Danmark

Hvad fatter – eller mutter – gør, er altid det rigtige. Der er i hvert fald stor sandsynlighed for, at du kommer til at uddanne dig inden for det samme felt som dem. Derfor har SFI søgt inspiration til, hvordan man mindsker betydningen af de unges baggrund og skaber bedre rammer for at få potentielle mønsterbrydere ind på de videregående uddannelser.

AF MICHAEL ØRTZ CHRISTIANSEN

Gratis adgang til uddannelse for alle med de rette kvalifikationer. Dertil SU, som de fleste – formentlig med undtagelse af de studerende – vil betegne som forholdsvist generøs. Rammerne for at få unge fra alle lag af samfundet og med mange forskellige baggrunde ind på de videregående uddannelser burde være der.

Men den sociale mobilitet kan stadig blive større, så Uddannelses- og Forskningsministeriet har bedt SFI undersøge, hvad man kan gøre for at skabe bedre rammer for at øge den.

Jens Peter Thomsen, som forsker i området og er med i Mønsterbryderkorpset, siger om behovet for at søge inspiration til, hvordan man får flere mønsterbrydere:

"Der er stadig rigtig stor forskel på, hvem der kommer ind på de videregående uddannelser i Danmark. Og der er statistisk set en ret stærk sammenhæng mellem, hvad dine forældre laver, og hvad du selv ender med at uddanne dig som," siger Jens Peter Thomsen, der udover at være med i Mønsterbryderkorpset også er seniorforsker ved SFI.

MÅLRET INDSATSEN OG GØR DET TIDLIGT

SFI har udvalgt 12 eksempler fra udlandet – hvilket i praksis primært betyder USA – som kan fungere som inspiration til mønsterbryderindsatser i Danmark. Og noget af det, der går igen i eksemplerne, er, at man ikke blot åbner døren til uddannelsesstederne, men også skubber udvalgte målgrupper hen mod døren.

"Dét, at målrette indsatsen og starte den tidligt, synes at skabe resultater i form af flere studerende fra ikke-uddannelsesvante

hjem, der optages og fastholdes på en videregående uddannelse," siger projektleder og seniorforsker Chantal Nielsen.

INGEN GRUND TIL MÅLRETTEDE TILTAG?

Det lyder jo relativt simpelt. Så hvorfor har man ikke forsøgt at gå den vej i Danmark? Og hvorfor skal man overhovedet over Atlanten for at finde det land med flest erfaringer i mønsterbryderindsatser?

"Historisk set har der i Norden været en forståelse af, at der ikke har været grund til målrettede tiltag i forhold til at få nogle bestemte ind på uddannelserne, netop fordi der er gratis uddannelse og SU i varierende udgaver," siger Jens Peter Thomsen.

Han pointerer, at der har været større fokus på at skabe favorable søge- og optagelsesvilkår i fx USA, hvor uddannelse ikke er gratis, hvor der ikke er økonomisk støtte, når man er optaget på uddannelsen, og hvor den økonomiske ulighed er væsentlig større.

MANGE MED GODT GYMNASIESNIT KOMMER IKKE VIDERE

Men det kunne ifølge Jens Peter Thomsen være en mulighed at satse på mere målrettede indsatser fx på de gymnasiale uddannelser.

"Det kunne ske med en systematisering af samtaler i gymnasiet, så man også fanger de unge, der er kvalificeret til at starte på en videregående uddannelse via et udmærket gymnasiesnit, men som af en eller anden grund alligevel ikke søger. Der er rigtig mange børn af kortuddannede, der får gode karakterer på gymnasiet, men som ikke bruger det til noget. Der er

"Vi vil gerne have et samfund, hvor det er dine egne meritter, der betyder noget for, hvor du ender. Det skal ikke være, fordi du arver noget."

et betydeligt potentiale der," siger SFI-seniorforskeren.

Skal studievejlederne så selv hive fat i de elever, som ser ud til at 'spilde' et godt gennemsnit ved ikke at læse videre?

"Der kan nok være nogle etiske hensyn, der spiller ind, hvis man skulle begynde at udpege bestemte elever, afhængig af hvilken baggrund de har. Det er nok nærmere noget med at sørge for, at man kommer rundt og får snakket med alle, og at man måske gør det flere gange."

POSITIV SÆRBEHANDLING?

En anden mulighed kunne ifølge Jens Peter Thomsen være at gå mere radikalt til værks og udvælge boligområder med lav gennemsnitsindkomst og give unge fra det specifikke område bedre muligheder for at blive optaget. Det er prøvet i Israel med positive resultater.

"Det er kontroversielt, og folk vil opfatte det som positiv særbehandling. Men det er jo nok noget af det, som med ret stor sikkerhed ville virke," siger Jens Peter Thomsen og kommer med et tredje bud på en indsats.

"Man kunne udvælge nogle gymnasier med ensartede profiler og lave en indsats på det ene gymnasium og ikke på det andet. Så kan man følge dem over nogle år for at se, om der vil være forskelle. Det vil koste noget, og det er i sidste ende op til en politisk vurdering, om det er det værd".

INSPIRATION TIL DE VIDEREGÅENDE UDDANNELSESINSTITUTIONER

Alternativt kan uddannelsesinstitutionerne vælge at lade sig inspirere af de eksempler, som SFI har valgt at fremhæve. Udover en

målrettet og tidlig indsats, så er indsatserne blandt andet kendetegnet ved:

- En individuel og aktivt opsøgende studievejledning.
- Skabelsen af en studiekultur, herunder en forventning om, at dét at påbegynde en videregående uddannelse er "det, man gør".
- Sikring af et tilstrækkeligt højt fagligt niveau – så det er muligt for de unge at påbegynde og gennemføre en videregående uddannelse.
- Jo længerevarende en indsats er, desto større og mere varig synes virkningen at være.

Det vil ifølge seniorforsker Chantal Nielsen dog kræve et vist 'oversættelsesarbejde' at indføre indsatser, der ligner de udenlandske eksempler, i Danmark.

"Der er jo tale om et andet uddannelsessystem og ikke mindst en anden kultur. Eksemplerne er tænkt som en kilde til inspiration for de danske videregående uddannelsesinstitutioners arbejde med at hjælpe potentielle mønsterbrydere på vej," siger seniorforskeren.

SPILDT POTENTIALE

Nogle vil måske spørge, hvorfor det – i et samfundsmæssigt perspektiv – overhovedet er nødvendigt at øge den sociale mobilitet. Her kan man ifølge Jens Peter Thomsen fremføre tre klassiske argumenter for, hvorfor der skal være lige adgang til uddannelsessystemet. For det første:

"Det er et spild af samfundets penge, hvis der går kvalificerede unge rundt, som ikke

får den uddannelse, de er kvalificerede og berettigede til, fordi de måske kommer fra en baggrund, hvor det ikke ligger i kortene, at man gør det," siger Jens Peter Thomsen.

For det andet:

"Man vil gerne have, at de forskellige positioner i samfundet bliver besat af et bredt udsnit i befolkningen, så det for eksempel ikke kun er dommerbørn, der bliver dommere. Og at andre også bliver dommere, så man sikrer en bred erfaring og et bredt udblik".

Og for det tredje:

"Vi vil gerne have et samfund, hvor det er dine egne meritter, der betyder noget for, hvor du ender. Det skal ikke være, fordi du arver noget. Det skal være din egen indsats. Derfor er det vigtigt, at folk har lige mulighed for at tage en uddannelse. Det er også en af grundene til, at vi har gratis uddannelse og SU".

SFI-rapport 15:21, Nielsen, C.P., M.D. Munk, M.T. Jensen, K. Karmsteen & A.-M. K. Jørgensen: Mønsterbryderindsatser på de videregående uddannelser. En forskningskortlægning. 168 sider. e-ISBN: 978-87-7119-312-1

Sundhedsplejersken følger dig hele livet

I knap 80 år er danske sundhedsplejersker taget på hjemmebesøg. Arbejdet har indflydelse på børnenes sundhed hele vejen op igennem livet, som også er længere for dem, der har haft besøg af en sundhedsplejerske. Det viser en SFI-undersøgelse af ordningen.

AF MICHAEL ØRTZ CHRISTIANSEN

Amning er godt for barnet. Det er en god idé at lufte ud. Og et besøg hos lægen kan være en god investering. Rådene var forholdsvis simple, da de første sundhedsplejersker tog på hjemmebesøg i 1937. Men de skal ses i lyset af, at der ikke var særlig meget velfærdsstat for knap 80 år siden.

Rådene gav resultater – og gør det stadig den dag i dag.

Forskning i sundhedsplejerskeordningen viser, at den ikke kun har haft kortsigtede effekter såsom en reduktion af spædbørnsdødelighed, hvilket var det oprindelige mål med at sende sundhedsplejersker ud til danske børnefamilier. Ordningen er også livsforlængende.

"Når man ser på de her børn, når de er blevet 45-57 år gamle, så kan vi se, at de har en lavere sandsynlighed for at dø i løbet af det aldersspænd, end børn fra samme årgang, som ikke havde sundhedsplejerske," siger seniorforsker ved SFI Miriam Wüst.

Mere præcist er risikoen for at dø i det førnævnte aldersspænd 5-8 procent lavere for de personer, der har haft en sundhedsplejerske som børn.

MINDRE RISIKO FOR HJERTEKARSYGDOMME

Miriam Wüst har som en af de få forsket i sundhedsplejerskeordningen. Hun har undersøgt, om fødselsårgangene fra 1930'erne og 1940'erne har haft så stor gavn af sundhedsplejerskebesøgene, at det kan ses på deres helbred i dag. Og det kan det.

"Det er altså ikke kun det, at de dør senere. De har også et sundere liv. De personer,

der har haft sundhedsplejerske som børn, har færre hospitalsindlæggelser og har mindre risiko for at få hjertekarsygdomme," siger seniorforskeren.

De færre indlæggelser er angiveligt en konsekvens af sundhedsplejerskernes arbejde med at promovere amning og god spædbørnspleje. Og en række studier viser, at ernæring allerede i mors mave påvirker sandsynligheden for at få hjertekarsygdomme, når man er voksen.

"Mit studie og mine resultater stemmer overens med den forskning, som viser, at hvis man som spædbarn er udsat for dårlig ernæring og mange infektionssygdomme, så har kroppen rigtig meget at bakse med der, og så kan det påvirke ens opvækst, og hvordan man senere har det rent helbredsmæssigt," siger Miriam Wüst.

FOKUS PÅ TIDLIG INDSATS

Konklusionerne fra undersøgelsen af sundhedsplejerskeordningen skal ses i den kontekst, at der både nationalt og internationalt er en stigende erkendelse af, at tidlige indsatser faktisk har en længerevarende virkning.

"På den baggrund er det faktisk lidt sjovt, at man ikke har forsket så meget i sundhedsplejerskeordningen, da det er en stor ordning, der stadig tilbydes til alle familier," siger Miriam Wüst og understreger det unikke i at have registerdata om udfaldsmål for en hel population fra årgangene 1935-1949.

57.000 KRONER PR. LIV

Miriam Wüst har i et tidligere studie vist, at ordningen havde markante effekter på

spædbørnsdødeligheden, da den blev indført. 5-8 liv per 1.000 levendefødte blev reddet.

I samme studie har SFI-forskeren også regnet på udgifterne til ordningen og er kommet frem til, at den kostede 57.000 kroner i 2010-priser per spædbarnsliv, der blev reddet.

"Holder man det op imod tal fra andre sammenlignelige indsatser, må udgifterne til sundhedsplejerskeordningen siges at være meget moderate," siger SFI-forskeren.

NÅR IKKE UD TIL ALLE

Set i lyset af disse resultater kan det måske undre, at sundhedsplejerskeordningen er under pres, blandt andet fordi der skal spares i kommunerne.

Sundhedsstyrelsen anbefaler 5 besøg fra sundhedsplejersken inden for det første år efter fødslen af familiens første barn. Det er der ifølge nyere opgørelser kun 60-70 procent af kommunerne, der tilbyder. Og sundhedsplejerskebesøg efter barnet er fyldt et år er skåret væk i de fleste kommuner.

Samtidig går mange kommuner ind på andre områder som for eksempel forældrekurser eller tilbud om konsultation, hvilket kan betyde, at hjemmebesøg bortfalder. Det sidste kan være problematisk, pointerer Miriam Wüst.

"Tankegangen er jo, at man skal ud til alle for at opspore dem, der har brug for hjælp, og dem, som man ellers ikke ville finde. Vi ved ikke noget om effekterne af at droppe hjemmebesøget, og det ville da være ærgerligt ikke at undersøge dem først, før man laver en hel ny ordning".

EN ORDNING I FORANDRING

Danmark i 2015 er naturligvis et markant anderledes Danmark end det, der fandtes i 1930'erne og 1940'erne, og de seneste 80 års udvikling inden for sundheds- og velfærdsområdet har også indflydelse på sundhedsplejerskeordningen.

"Nu foregår langt de fleste fødsler jo på hospitalet, og sådan har det været siden sidst 60'erne. I de seneste årtier har man forkortet hospitalsindlæggelsen efter fødslen. Der er mange ambulante fødsler, som er blevet populært for flergangsfødende. Samtidigt fokuserer sundhedsplejerskerne i dag meget mere på ting som forældre-barn-kontakten, moren og farens efterfødselsreaktioner og familiens trivsel generelt," siger Miriam Wüst og fortsætter:

"Så man skal jo tilpasse ordningen til det behov, der er. For eksempel kan man jo ikke bare blive ved med at have et besøg efter to uger, hvis familien har brug for et besøg tidligere, fordi moren er blevet udskrevet hurtigt".

VIDEN KAN BRUGES I U-LANDE

Hvad kan man så bruge viden om sundhedsplejerskeordningen fra 1930'erne og 1940'erne og dens kort- og langsigtede virkninger til? Jo, i mange u-lande er spædbørnsdødeligheden på højde med det danske niveau fra dengang. Og deres svar på Sundhedsstyrelsen kæmper stadig med, at børn dør af ting, som man kan forhindre, herunder infektionssygdomme – ting som sundhedsplejerskeordningen har været med til at rydde af vejen i Danmark.

"Der er stadig et internationalt behov for den her viden. Der er mange udviklingslande, hvor det stadig er rigtig vigtigt at lave de her indsatser," siger Miriam Wüst.

Artiklen er baseret på følgende publikationer:

Miriam Wüst, 2012: Early interventions and infant health: Evidence from the Danish home visiting program, Labour Economics, 19, 484-495.

Jonas Hjort, Mikkel Sølvsten, Miriam Wüst, 2014: Universal investments in infants and long-run health – Evidence from Denmark's 1937 home visiting program. SFI Working Paper 08:2014.

FAKTA OM SUNDHEDSPLEJERSKEORDNINGEN

- Sundhedsstyrelsen introducerede ordningen, da spædbørnsdødeligheden var relativ høj i sammenligning med nabolande i 1930'erne. Sundhedsplejerskerne havde fokus på "ro, renlighed og regelmæssighed".
- Sundhedsplejerskeordningen blev lovpligtig for alle kommuner i 1974. Programmet er i dag stadig et kommunalt tilbud.
- I dag har alle nybagte familier ret til besøg fra en sundhedsplejerske i det første år af barnets levetid. Antallet af besøgene og timing af besøgene varierer efter, om der er tale om det første barn og på tværs af kommuner.
- Aktuelle opgørelser viser, at omkring 90 procent af børnefamilierne siger ja tak til at få besøg af en sundhedsplejerske. (Kilde: Databasen Børns Sundhed)
- SFI's forskning i ordningen i 1930'erne og 1940'erne viser, at den var særlig effektiv i at bekæmpe infektionssygdomme som diarré.
- De kortsigtede virkninger kan stadig spores i dag: Personer, der havde en sundhedsplejerske i 1930'erne og 1940'erne, har som voksne en lavere risiko for at dø tidligt, en lavere risiko for at få en hjertekarsygdom og færre indlæggelser i hospitalet. Disse resultater tyder på, at tidlige investeringer i børns sundhed og trivsel kan have langsigtede afkast.

Inklusionsklasser har samme udfordringer som før inklusionen

Hvad vil der ske, når 10.000 børn flyttes fra specialklasser til almindelige folkeskoleklasser? Det faglige niveau bliver lavere, og de sociale problemer bliver flere, lyder svaret fra skeptikerne. Men SFI-rapport viser, at trivslen og den faglige deltagelse er den samme.

AF MICHAEL ØRTZ CHRISTIANSEN

Klasser med elever, der som en del af inklusionsprocessen er kommet tilbage fra specialklasser, klarer sig dårligere end klasser uden tilbageførte elever. Det gælder i de nationale test i både matematik og dansk. De modtager mere støtte i undervisningen, og de er dårligere stillet i forhold ressourcer i hjemmet. Så langt så skidt.

Og så kunne man jo fristes til at skyde skylden for dårligdommene på den kendsgerning, at klasserne skal favne elever med særlige behov. Men det er ifølge en under-

søgelse fra SFI, baseret på data fra Inklusionspanelet med 9.308 elever, en sandhed med modifikationer.

Undersøgelsen viser nemlig, at der i forhold til trivsel og faglig deltagelse ikke er den store forskel på klasser med tilbageførte elever og klasser uden tilbageførte elever, og at klasserne med tilbageførte elever var udfordret, allerede inden inklusionen sendte eleverne tilbage fra specialklasserne.

”Det er vigtigt at håndplukke klassen, så den er i stand til at understøtte den elev, der kommer tilbage. Det handler både om klassen som social enhed og lærerne og pædagogernes faglighed.”

Det glæder talsmanden for skolelederne, som forsøger at få inklusionsprocessen til at glide så glat som muligt.

”Vi har været bekymret for, at inklusionsdebatten står og falder med, at man ikke har lyst til at få nogle, der skaber uro eller ballade, ind i klassen, og at det blev begrundet i noget fagligt. Nu kan vi konstatere, at det formentlig ikke har en negativ effekt, at man får tilbageførte børn ind i klassen,” siger Claus Hjortdal, formand for Skolelederforeningen.

PLACERES DE TILBAGEFØRTE ELEVER RIGTIGT?

Elever fra specialklasser bliver altså placeret i almindelige klasser, som i forvejen er udfordret.

”Så er der jo virkelig noget at arbejde med. Det er jo ikke så godt. Det er en udfordring,” konstaterer Claus Hjortdal.

Af SFI-undersøgelsen fremgår det også, at de to forskellige klassetyper – uden og med tilbageførte elever – udvikler sig på to sideløbende spor med hensyn til trivsel og faglig deltagelse. Klasser med tilbageførte elever taber altså ikke terræn i forhold til klasser uden tilbageførte elever. Og de haler heller ikke ind. Det åbner ifølge seniorforsker ved SFI Anna Amilon op for en ny diskussion:

”Det rejser spørgsmålet om, hvorvidt klasserne sammensættes på den mest hensigtsmæssige måde, hvis målet er at løfte flest elever mest muligt,” siger Anna Amilon, som har været projektleder på rapporten 'Inkluderende skolemiljøer – elevernes roller'.

HÅNDPLUK KLASSENE

Claus Hjortdal medgiver, at placeringen af de tilbageførte elever er essentiel for, at inklusionen skal blive en succes.

”Det er vigtigt at håndplukke klassen, så den er i stand til at understøtte den elev, der kommer tilbage. Det handler både om klassen som social enhed og lærerne og pædagogernes faglighed,” siger skolelederformanden og uddyber:

”For at få eleverne til at lære mere, så handler det om to ting. For det første skal børnene opleve, at de er en accepteret og deltagende del af et fællesskab. Det er grundlaget for overhovedet at have lyst til at lære noget. Og så handler det også om, at undervisningen er i stand til at ramme alle eleverne i klassen.”

IKKE FANTASTISK DYGTIGE TIL DE SVAGESTE ELEVER

I forhold til den sidste del – altså evnen til at ramme alle elever i klassen – er der ifølge Claus Hjortdal plads til forbedringer. Han henviser til en nylig Cepos-rapport, som ifølge Politiken grundlæggende fortæller, at den såkaldte 'klassekammerateffekt' ikke er der. De svage elever får ikke et fagligt løft af at gå i klasse med elever, der generelt har et højere fagligt niveau.

”Den siger dybest set, at vi i Danmark ikke er så fantastisk dygtige til de svageste elever. Det er en generel udfordring og et særligt indsatsområde i reformen,” siger skolelederformanden og vender tilbage til SFI-rapporten:

”Vi rammer midtergruppen meget godt, men vi er ikke gode til ydergrupperne, altså

de rigtigt dygtige eller de rigtigt svage. Og det siger den her rapport sådan set også”.

Derfor er det vigtigt fortsat at følge udviklingen blandt de tilbageførte elever, selv om der her tre år efter, at en lovændring sparede inklusionsprojektet i gang, snart ikke er flere elever at tilbageføre.

”Der kan denne her undersøgelse være med til at understrege, at vi skal være bedre til at understøtte de børn, der er blevet tilbageført,” siger Claus Hjortdal.

Et af hovedmålene med inklusionen er, at andelen af elever, der deltager i almindelig undervisning, skal øges fra 94,4 til 96 procent, inden 2015 er omme. Det svarer til, at 10.000 elever skal forlade specialskoler eller –klasser og inkluderes i den almene folkeskole. Cirka 30 procent af de 423 klasser i Inklusionspanelet har mindst en tilbageført elev.

Projektet ”ERIS – Elevers roller i det inkluderende skolemiljø” er igangsat og finansieret af Undervisningsministeriet.

SFI-rapport 15:15, Amilon, A. (red.): Inkluderende skolemiljøer – elevernes roller. 288 sider. ISBN: 978-87-7119-304-6. e-ISBN: 978-87-7119-300-8. Pris: 280,00 kr.

Din fortælling om fortiden udstikker kursen for din fremtid

Den måde, som unge i stofmisbrugsbehandling forstår deres eget misbrug, er i høj grad medbestemmende for, hvor positivt de ser på deres egne muligheder for at handle og blive stoffri. Det viser nye forskningsresultater fra et samarbejdsprojekt mellem SFI og Sociologisk Institut ved Københavns Universitet. Resultaterne kan både bruges aktivt i behandling af stofmisbrugere, men også i indsatsen omkring andre sociale problemer.

AF BIRGITTE LYHNE, JOURNALIST

"Jeg valgte ikke at tage stoffer. Hvordan kan en 11-årig vælge sådan noget....? Hvis der havde været alternativer, ville jeg bestemt have gjort noget andet. Jeg ville bare væk."

Sarah, 22 år og datter af en alkoholiker og en hashmisbruger, er ikke i tvivl: Årsagen til hendes misbrug skal findes i en barndom med misbrugsforældre. Hun er i dag i stofmisbrugsbehandling, men tror ikke meget på, at det vil lykkes hende at komme ud af sit misbrug.

"Når du én gang er blevet afhængig, når du én gang har udviklet en smag for det, kan du ikke forlade det."

Sarah er en af 30 unge i stofmisbrugsbehandling, som er blevet interviewet i et kvalitativt forskningsprojekt gennemført af seniorforsker Signe Ravn fra SFI, Det nationale Forskningscenter for Velfærd, og professor Margaretha Järvinen, Sociologisk Institut på Københavns Universitet. Resultatet af projektet er netop offentliggjort i det ansete britiske sociologiske tidsskrift *Sociology of Health & Illness*.

Frem for at se på omfanget af stofbrug eller på brugernes karakteristika, fokuserer Signe Ravn og Margaretha Järvinen på de unges hverdagsliv og deres egne forståelser af deres stofproblemer. Forskerne afdækker og analyserer sammenhængen mellem den forståelse, som de enkelte misbrugere har af årsagen til deres misbrug, og deres syn på egne handlemuligheder fremadrettet.

"Vores forskning viser, at den forståelse, som den enkelte har af sit misbrug, i høj grad styrer hvordan og i hvilket omfang man ser en mulighed for at blive afvænnet," konstaterer Signe Ravn.

UDEN SKYLD OG UDEN MULIGHEDER

Efter at have gennemført interviewene med de unge, analyserede Signe Ravn og Margaretha Järvinen interviewene for at se, om de kunne identificere særlige mønstre i fortællingerne. Her blev det klart, at de unge havde forskellige måder at forstå deres egen 'stof-karriere' på, og at de forskellige måder at forklare deres problemer på også var forbundet med deres forventninger til fremtiden. I alt identificerede forskerne fire forskellige typer af forklaringer, som varierede i forhold til hvilket forklaringsniveau, de unge lagde vægt på (individuel eller socialt niveau), og i hvor høj grad de så sig selv i stand til at handle på egen situation.

Den første gruppe kalder forskerne Som forældre, så børn. Den forklaringsmodel ser primært misbruget som et resultat af en barndom præget af misbrug hos forældrene og som følge af det en oplevelse af svigt. For de unge, der trækker på den forklaring, var hash nærmest en både naturlig og nødvendig reaktion på deres barndom og noget, som de mere eller mindre var forudbestemt til. Den opfattelse følger misbrugerne i deres tro på, at de kan stoppe misbruget. Som Sarah ser de sig selv som hjælpeløse ofre og føler ofte ikke, at de har nogen valgmuligheder i dag. Deres livsbane er allerede afgjort – med mindre at nogen udefra kommer og hjælper dem; det er svært for dem at se, hvordan de selv kan ændre på tingene.

Den anden forklaringsmodel ser hash som selvmedicinering. De unge, der trækker på denne forklaring, beskriver en form for 'ukontrollable' kræfter eller 'fejl' i dem selv, som de har forsøgt at dæmpe eller

"Jeg ser ikke nogen grund til at stoppe med at ryge hash, når det ikke er et problem for mig... Det er bare sådan jeg er..."

korrigere med et forbrug af hash. Mindst ti af de 30 interviewede havde en eller flere psykiske diagnoser, særligt ADHD, angst og mild depression. Det gælder også for 26-årige Lise med diagnoserne ADHD og borderline. Hun ser ikke hash som et stof, men som sin medicin.

"Hvis jeg ikke ryger hash bliver jeg aggressiv. Jeg bliver gal, jeg bliver ked af det, jeg kan ikke sove om natten. Jeg ser ikke nogen grund til at stoppe med at ryge hash, når det ikke er et problem for mig... Det er bare sådan jeg er... Jeg har prøvet at være clean i seks måneder fra hash og alt muligt, og det var den sørgeligste tid i mit liv. Jeg har aldrig haft det så skidt. Jeg passede ikke ind nogen steder. Jeg er ikke noget normalt menneske... Jeg har kun venner, som har diagnoser."

Lise og de øvrige unge, der trækker på den forklaring, ser altså deres tilstand som kronisk og uforskyldt. Hash er nødvendig medicin og ikke et rusmiddel. Det er ikke en løsning for dem at stoppe med at ryge hash – med mindre nogen udefra, gerne det offentlige behandlersystem, erstatter hashen med en anden form for legal medicin.

DU KAN SELV GØRE NOGET

Den tredje forklaringsmodel kalder forskerne frit oversat for 'det dårlige selskab'. Ifølge den forklaringsmodel skal årsagen til misbruget især findes i indflydelsen fra venner og nogle gange partnere i kombination med de unges fascination af hash og behov for at være en del af en gruppe. Ryger gruppen af venner, ryger man også selv. Som i den første forklaringsmodel

('Som forældre, så børn') findes årsagen til misbruget altså uden for de unge selv; her i form af den omgangskreds man tilfældigvis var del af i skolen og der, hvor man voksede op.

Men vennegruppe-forklaringen rummer i modsætning til 'Som forældre, så børn'-forklaringen en større grad af handlerum. De unge, der bruger 'det dårlige selskab' som forklaring, mener ofte, at de rent faktisk selv kan gøre noget for at komme ud af misbruget. De er optimistiske og ser det dårlige selskab som det, der bidrog til deres misbrug, men ikke som et netværk, der definerer deres handlemuligheder. De tror på, at de kan komme ud af deres misbrug, og nye sociale rammer som en kæreste eller en ny bolig væk fra det dårlige selskab understøtter dem i processen frem mod stoffrihed.

Den fjerde og sidste forklaringsmodel beskriver hash som en del af en livsstil. De unge, der vægter den forklaring, fortæller klart, at det at ryge hash har været et aktivt valg. Fælles for dem er, at de har svært ved at se en mening med livet.

"Jeg havde den her følelse af meningsløshed i forhold til verden og hvordan universet hænger sammen. Jeg har altid været en 'tænder' og da jeg var 16 år, begyndte jeg at ryge for alvor, og fra da var det en smule svært at være sammen med mine venner, fordi de var så ignorante," forklarer Christian på 20.

Han forbandt ikke sig selv med andre hash-misbrugere, for i modsætning til dem var Christian i sin egen optik i stand til at balancere sit misbrug. Hash var bare en del af hans livsstil. Men da hans misbrug

gjorde, at han droppede ud af skolen to gange og mistede to jobs, erkendte han, at han havde problemer:

"Jeg opfatter generelt mig selv som et handlekraftigt menneske, og folk siger altid til mig, at jeg er ressourcestærk, men at blive smidt ud (af skole og job), det er rigtige taberting."

De unge, der trækker på denne forklaring, ser altså sig selv som handlekraftige individer. De har selv valgt hash til som en del af deres livsstil og vælger også selv at løse problemerne. Freja på 20 år siger det sådan:

"Jeg synes, at de andre her (på behandlingscentret.red) er en smule dumme, fordi de ikke tager ansvar for, hvad de gør. Ikke at jeg vil lyde selvretfærdig, men vi har alle ting i vores liv, vi har alle grunde. Men det betyder ikke, at du ikke kan gøre noget ved dine problemer. Jeg kan ikke fordrage det, når folk siger, at de ikke er i stand til at stoppe."

FREMTIDEN LIGGER I FORTIDEN

Forskningsresultaterne peger altså på, at de bagudrettede forklaringer og forståelser af et misbrugsproblem ikke bare har betyd-

ning for den enkeltes opfattelse af fortiden, men også har stor betydning for, hvordan man håndterer fremtiden og hvor aktiv en aktør man er i sit eget liv og løsningen af egne problemer.

For Signe Ravn er der ingen tvivl om, at resultaterne kan bruges aktivt af alle behandlere. Både dem som har med stofmisbrugere at gøre, men også af dem, som skal håndtere andre former for sociale problemer.

"Vores analyse peger på, at der kan være nogle utilsigtede faldgruber ved nogle tilgange til behandling af stofmisbrug. Ved fx at anerkende, at en person har haft en udsat og problematisk opvækst, forsøger man at fjerne den enkeltes selvbebrejdelser, hvilket jo er meget sympatisk. Udfordringen er at undgå, at den tilgang betyder, at man også fjerner den enkeltes følelse af, at man kan handle på sit eget liv," siger Signe Ravn.

"Derfor skal de professionelle være særligt opmærksomme på, hvad der ligger i brugerne fortællinger, både i forhold til fortid, nutid og fremtid. Den måde, man fortæller om sin fortid, peger også ud mod fremtiden."

FAKTA

Seniorforsker Signe Ravn fra SFI, Det nationale Forskningscenter for Velfærd, og professor Margaretha Järvinen, Sociologisk Institut på Københavns Universitet, har gennemført 30 kvalitative interviews med unge i alderen 17 til 28 år, indskrevet i ambulans stofmisbrugsbehandling. 10 af dem var i arbejde enten på fuld tid eller deltid, men resten modtog velfærdsydelse.